

Prirodna osnova u turizmu Maroka

Jelenčić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:475396>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

IVANA JELENČIĆ

PRIRODNA OSNOVA U TURIZMU MAROKA

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

IVANA JELEŃIĆ

PRIRODNA OSNOVA U TURIZMU MAROKA

Završni rad

JMBAG: 0303053272, izvanredni student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Turistička geografija svijeta

Mentor: doc. dr.sc. Nikola Vojnović

Pula, rujan, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ivana Jelenčić, kandidatkinja za prvostupnika na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, smjera Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, _____ (datum)

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ivana Jelenčić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Prirodna osnova u turizmu Maroka koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ:

UVOD.....	1
1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNA OSNOVA U FUNKCIJI TURIZMA	3
1.1. Geografski položaj.....	3
1.2. Klima i vegetacija	6
1.3. Reljef.....	8
1.4. Hidrogeografska obilježja.....	9
2. PRIRODNE ATRAKTIVNOSTI PO REGIJAMA – KOMPARATIVNA ANALIZA.....	12
2.1. Atlantsko primorje	12
2.1.1. Reljef Atlantskog primorja	12
2.1.2. Klima i vegetacija Atlantskog primorja.....	12
2.1.3. Atlantski ocean	13
2.1.4. Atraktivnosti i komparativna analiza.....	13
2.2. Sredozemno primorje.....	15
2.2.1. Reljef Sredozemnog primorja	16
2.2.2. Klima i vegetacija Sredozemnog primorja	16
2.2.3. Alboransko more.....	17
2.2.4. Atraktivnosti i komparativna analiza.....	18
2.3. Atlas	20
2.3.1. Reljef Atlasa.....	20
2.3.2. Klima, vegetacija i fauna Atlasa	21
2.3.3. Atraktivnosti i komparativna analiza	21
2.4. Sahara.....	23
2.4.1. Reljef Sahare	23
2.4.2. Klima i vegetacija Sahare	24
3. TURISTIČKI SMJEŠTAJNI KAPACITETI, DOLASCI I NOĆENJA.....	25
3.1. Vrste kapaciteta.....	25
3.2. Turistički dolasci.....	33
4. PRIRODNA OSNOVA I POSEBNI OBLICI TURIZMA	34
4.1. Eko turizam.....	34
4.2. Sportski turizam.....	35
5. ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA	40
POPIS PRILOGA	42

SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU	44
SAŽETAK NA ENGLESKOM JEZIKU (SUMMARY)	45

UVOD

Maroko je država koja je smještena u sjeverozapadnoj Africi u regiji koja je poznata kao Magreb, na obali Atlantskog oceana i Sredozemnog mora. Na sjeveru graniči sa španjolskim eksklavama Ceuta i Melilla, na jugoistoku i istoku sa Alžirom a na jugu s teritorijem Zapadne Sahare. Al – Mamlaka l – Maghrebija je Arapski naziv zemlje što u prijevodu znači Zapadna kraljevina. Posjetiteljima omogućuje istraživanje brojnih znamenitosti, tradicionalnu kulturu i prirodne ljepote.

Glavni grad Rabat smjestio se na pritoku rijeke Bou Regreg u Atlantski ocean, a osnovan je u 12. stoljeću, na ruševinama nekadašnjeg rimskog naselja. U starom dijelu grada (medina) možete razgledati minaret džamije Hassan – najveće džamije na svijetu koja nikad nije završena – sultanovu palaču i kraljevski dvor, dok novi dio grada nudi pogled na moderne četvrti s raskošnim parkovima. Turisti rado odlaze i u druge marokanske turističke gradove: Casablanca, Marrackech, Fez, Meknes i Tangier. Službeni jezici u Maroku su arapski i berberski. Zemlja bilježi jak razvoj industrije i poljoprivrede, ali također imaju jako razvijen turizam. On se temelji na valorizaciji atraktivnih prirodnih faktora dok društveni faktori imaju sekundarnu ulogu.

Svrha rada je prikazati geografska obilježja Maroka te njegov turistički razvoj koji je iz godine u godinu sve bolji. Cilj rada je analiza atrakcijskih osnova te njihov utjecaj na nastanak i razvoj turizma u Maroku.

Rad se sastoji od četiri poglavlja. Prvo poglavlje nazvano geografski položaj i prirodna atraktivnost bavi se Marokom i obrađuje njezine osnovne podatke. U drugom poglavlju analiziraju se prirodno – geografska obilježja gdje se poseban naglasak stavlja na to kako prirodne atraktivnosti utječu na razvoj turizma. U istom poglavlju obrađuje se reljef, klima i vegetacija, analizira se stanje voda Maroka te se prikazuje zaštićena prirodna baština iste prema regijama Maroka. U navedenom poglavlju odabrane su atraktivnosti Maroka koje imaju bogatu turističku ponudu i samim time doprinose razvoju turizma Maroka.

Komparativno gledajući, može se reći da Maroko ima dosta sličnosti sa zemljama Sjeverne Afrike, posebno gledajući Alžir, Tunis i Libiju. Po svojem biljnom pokrovu ta područja tvore jedinstvenu cjelinu s europskim dijelom Mediterana, iako se odlikuju većim bogatstvom flore i velikim brojem endema.

Posljednje poglavlje analizira turističke dolaske i noćenja turista u Maroku prema najnovijim podacima 2018. godine, a u svrhu prikazivanja stanja posjećenosti i popularnosti samih atrakcija turističke ponude Maroka. U samoj promociji veliku ulogu ima i vlada koja plaća marketinške kampanje za privlačenje turista te reklamira Maroko kao jeftin i egzotičan, ali i kao sigurno, mjesto za europske turiste.

Metodologija istraživanja podrazumijeva prikupljanje literature, prikupljanje statističkih podataka i njihovu analizu. Podaci koji su korišteni i izneseni u radu, prikupljeni su iz sekundarnih izvora (stručne i znanstvene literature te različitih internetskih stranica) navedenih u literaturi. Potrebno je pomoću objektivnog i kritičkog pristupa objasniti pojedine uzročno – posljedične veze određenih geografskih čimbenika.

Podatci korišteni za izradu rada preuzeti su sa raznih internetskih izvora, knjiga, članaka, časopisa i publikacija koji su navedeni u popisu literature. Na kraju rada nalazi se zaključak, popis literature, sažetak te popis slika i tablica.

1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNA OSNOVA U FUNKCIJI TURIZMA

Maroko je država na dodiru Sredozemlja i dijela Atlantskog oceana. Vrlo joj je važan prometno geografski položaj i strateški smještaj na samom ulazu u Sredozemno more. Zbog toga europske zemlje nastoje održavati dobre političke odnose s tom sjevernoafričkom kraljevnom. U današnje vrijeme Arapski jezik dominira u cijelom području Arapskog poluotoka pa sve do Maroka.¹ Maroko, svoj razvoj temelji na održavanju dobrih političkih i gospodarskih veza s europskim zemljama, ponajprije s članicama Europske unije baš kao i Tunis. Njezin geografski položaj nalazi se na rubu Orijenta, daleko od žarišta palestinsko – izraelskog sukoba, kao i tradicionalnu političku i društvenu stabilnost te države valja naglasiti.² Maroko zahvaljujući tome danas je turistički najrazvijenija sjevernoafrička zemlja u odnosu na susjedne zemlje po broju noćenja prema podacima iz 2016. godine gdje ima najveći broj dolazaka od 10,331,731 turista, dok susjedne zemlje imaju znatno manji broj.³

1.1. Geografski položaj

Marokanska obala proteže se duž Atlantskog oceana, preko Gibraltara prelazi na Alboransko more do Sredozemnog mora. Sa Španjolskom graniči na sjeveru te otocima Peñón de Alhucemas i Čafarinskim otocima, Alžirom na istoku i jugoistoku, te Zapadnom Saharom na jugu. Njegova južna granica je ona s Mauritanijom jer Maroko faktički kontrolira veći dio Zapadne Sahare. Maroko (sl. 1) je 57. zemlja po površini u svijetu, s površinom od 446.519 km². Uz atlantsku obalu Maroka nalaze se Kanarski otoci, koji pripadaju Španjolskoj, dok je Madeira na sjeveru Portugalska. Zemlja kontrolira i dio Gibraltarskog tjesnaca. Demokratska Arapska Republika Sahara nalazi se na jugu, bivša Španjolska kolonija, koju je Maroko anektirao 1975. godine. Dijelom svoje teritorije Maroko smatra Zapadnu Saharu i naziva je Južnom provincijom.⁴ Gibraltarska vrata su prolaz između Pirinejskoga poluotoka i afričke obale; širine od 12,8 do 37 km, dužine 65 km na sjevernoj obali ističe se uzvisina Gibraltar (426 m), a na južnoj brdo Musa (Heraklovi stupovi, 856 m). Morska dubina povećava se od

¹ Hall C.M., Lew A., Timothy D.J.,(2011.): World Regional Geography – Shutterstock, U.S.A., str.195

² Curić, Z., Glamuzina N., Opačić V. T. (2013): Geografija turizma – Regionalni pregled, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 121

³ UNWTO - <http://www2.unwto.org>, (24.05.2019.)

⁴ Klemenčić, M., VII., (2006) : Atlas svijeta, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, str.427

zapada prema istoku. Plitak gibraltarski prag od 300 m sprječava prodor hladne duboke atlantske vode u Sredozemno more. U dubini preko praga teče slanija (gušća i teža) voda Sredozemnoga mora u Atlantik, dok pri površini ulazi atlantska voda u Sredozemno more. Atlantik pritom nadopunjuje Sredozemno more koje bi, da je zatvoreno, zbog manjeg pritoka vode (padaline i tekućice) u odnosu na gubitke (isparavanje), presušilo. Na dnu Sredozemnoga mora slane naslage svjedoče da se to u geološkoj prošlosti događalo. Prometno i Strateški su važna Gibraltarska vrata. Na dnevnoj bazi kroz njih prolazi 200-tinjak trgovačkih brodova, najviše tankera. Luke: Gibraltar (Velika Britanija), Algeciras i La Línea (Španjolska), Tanger (Maroko), uz istočni ulaz na afričkoj obali Ceuta (Španjolska). Nakon osnivanja feničkoga Tartessosa prolaz je bio zvan imenom toga grada. Drevni Grci nazivali su ga i Kronosova ili Heraklova vrata. U antičko doba na istočnom ulazu nalazio se kraj dobro poznata svijeta.⁵

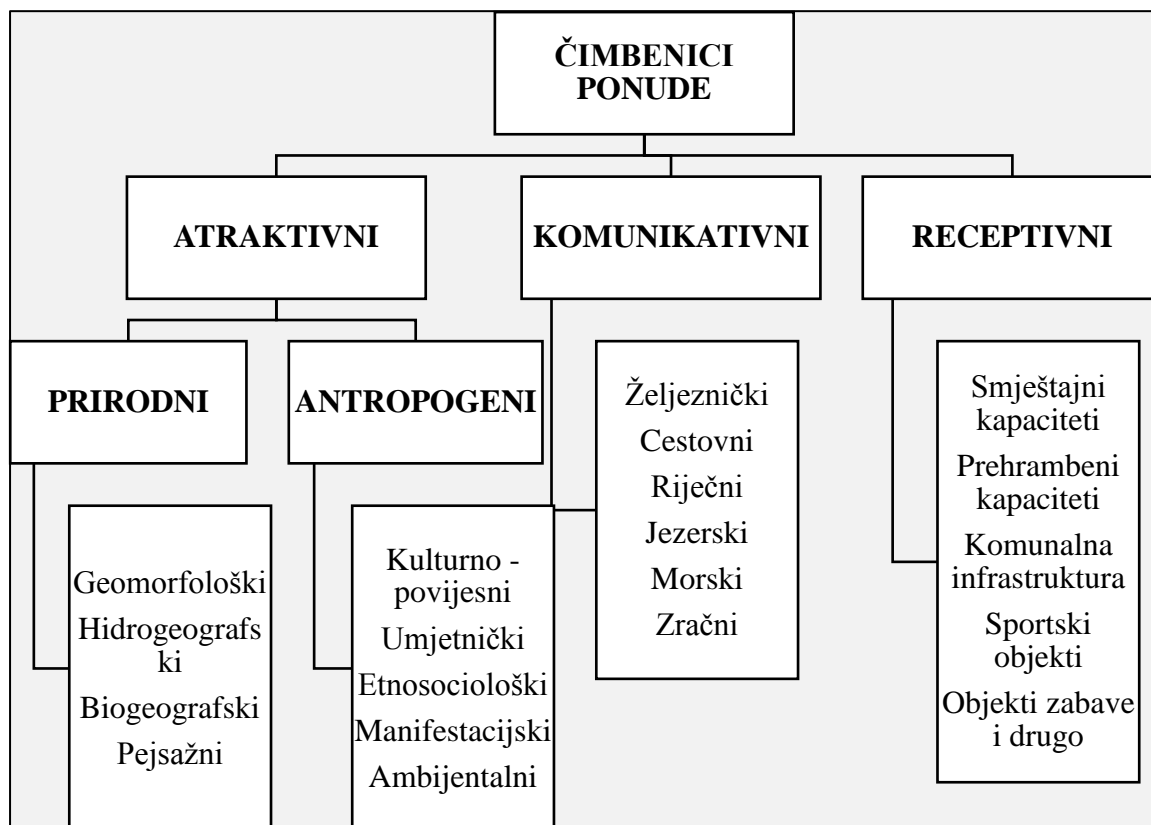

Slika 1. Maroko

(Izvor: <https://geology.com/world>, 2019.)

⁵ Enciklopedija: <http://www.enciklopedija.hr> (18.01.2019.)

Inicijalni turistički faktori odnose se na mjesto, regiju ili zemlju iz kojih turisti potječu, dok se receptivni čimbenici ili čimbenici ponude odnose na područja gdje se ukupni turizam odvija. Čimbenici ponude mogu se podijeliti na atraktivne, komunikativne i receptivne (sl. 2). Atraktivni ili privlačni faktori turističke ponude su svi oni objekti i pojave koje je stvorila priroda ili društvo.⁶

Slika 2. Faktori ponude u turizmu

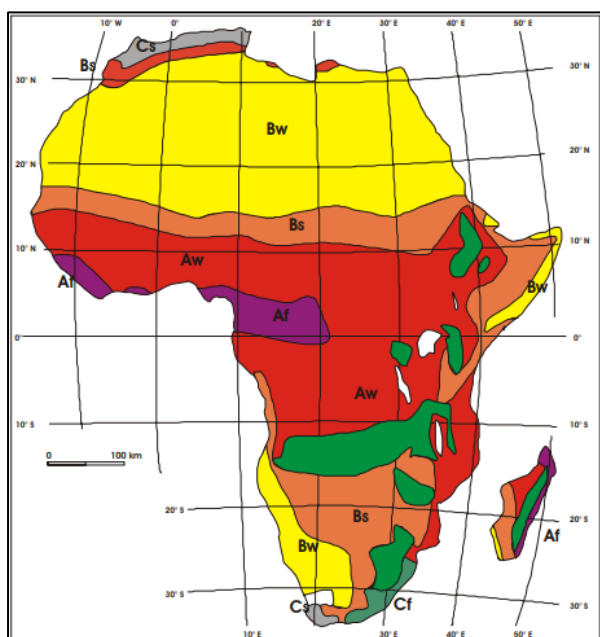
(Izvor: Bučar i Bilan, 2004.)

Na priloženoj slici vidimo da faktore koji su atraktivni čine društveni i prirodni elementi. Važni su i specifični čimbenici poput: geografski položaj destinacije, vremenske udaljenosti destinacije od zemlje emisije turista, tradicije i kulture destinacije, prometne povezanost i dostupnost, političke prilike i troškovi života, osim navedenih prirodno-atraktivnih čimbenika u turizmu određene turističke destinacije.

⁶ Bilan, M., Bučar, K., 2001.: Osnove turističke geografije, Mikrorad d.o.o., Zagreb, str. 12

1.2. Klima i vegetacija

U sjevernom i središnjem dijelu države prevladava sredozemna klima s vrućim (sr. temperaturama zraka srpnja 22 – 29°C) i ljeta su suha, i blaga (sr. temperatura siječnja 11 – 14°C) i kišovitim zimama. Ljetne temperature su nešto niže nego u unutrašnjosti zbog utjecaja hladna Kanarske struje, nego uz samu Atlantsku obalu. Velika većina godišnje količine padalina padne od studenog do travnja. Njihova godišnja količina varira od više od 800 mm na sjeveru do manje od 200 mm na jugu i istočnim padinama Atlasa. Najveću godišnju količinu padalina bilježi područje visokog Atlasa (do 1200 mm) gdje se zimi pojavljuje i snijeg. Unatoč "vodenom okruženju" Suhe klime (klime B) ima najveći dio Afrike. Suhoća na sjeveru je posljedica stalnog utjecaja subtropskoga visokog tlaka. Hladna Kanarska struja pojačava njegov utjecaj jer je njezina voda hladnija od zraka iznad nje i iznad susjednog afričkog kopna. Stabilizaciji zraka pridonosi hladna voda u tom području. Sličan je utjecaj i Sredozemnog mora ljeti. Ono je ljeti hladnije od zraka iznad njega i iznad sjeverne Afrike. Pustinja se nalazi uz more (klima BW) (sl. 3), a dublje u unutrašnjosti je klima nešto vlažnija, pa se prelazi u prostranu stepu (klima BS). Dakle, uz obalu je pustinja Namib, a u unutrašnjosti je stepa Kalahari.⁷

Slika 3. Raspodjela klimatskih tipova u Africi: Af, prašumska klima; Aw: savanska klima; BW, pustinjska klima; BS, stepska klima; Cf, umjereno topla vlažna klima; Cs, sredozemna klima; Cw, sinijska klima (Izvor: Šegota i Filipčić, 2003.)

⁷ Šegota T., Filipčić A., 2003.: Köppenova podjela klima I hrvatsko nazivlje, Geoadria, Zadar, str. 23

Maroko je zemlja kontrasta. Obrubljen je mediteranskim vodama na sjeveru i valovima Atlantskog oceana na zapadu, također ispresijecan Rifom i Atlasom, što znači da je na zemlju zahvaćeno mnoštvo klimatskih utjecaja. Gradovi koji su malo dalje u unutrašnjosti, njihova klima je manje sredozemna.

Što se vegetacije tiče sredozemne dijelove prekriva makija; sredozemne šume sačuvale su se samo u višim dijelovima Rifa (sl. 4).

Slika 4. Rif

(Izvor: <http://looklex.com/>, 2019.)

Unutrašnje visoravni prekriva stepska vegetacija, a samo najviše zone Atlasa crnogorična šuma. Južne i jugoistočne dijelove države prekriva pustinja s brojnim oazama obraslim bujnom vegetacijom. Na stvaranje zemljišta vegetacija ima veliki značaj. U drvenastim i zelenkastim travnim vegetacijama stvara se humus. Vegetacija, posebno drvenaste zajednice imaju veliki značaj i u tome što štite pedološku podlogu od erozije. Tamno zemljište od gline pokriva, daje dobre prinose pšenice i ostalih žitarica. Kada ima dovoljno padalina može zadržati dovoljno vlage kako bi se osigurala paša životinja. Svijetlo crvenkasto zemljište prostire se oko Meknesa i Fesa. Na njemu uspijevaju vinogradi, a takvo zemljište pogodno je i za doprinos žitarica,

iako ima loše svojstvo zadržavanja vlage. Tipovi zemljišta koji su manje pogodni za poljoprivredu su: pjeskovito zemljište koje se nalazi istočno od Rabata, kao i uz veći dio sjeverne obale. Izvan pustinjačkih oblasti, vegetacija Maroka podsjeća na vegetaciju Pirinejskog poluotoka. Velike površine pod šumama još uvijek se nalaze na vlažnim planinskim padinama. Vrste drveća koje su zastupljene su hrast plutnjak, zimzeleni hrast i listopadni hrast na nižim padinama, dok su na višim nadmorskim visinama zastupljeni jela i kedar, posebno na Srednjem Atlasu. U suhim planinskim područjima rasprostranjene su šume alpskog bora i jele. Istočno od Rabata nalazi se velika šuma hrasta. Eukaliptus, porijeklom iz Australije, uvezen je s ciljem pošumljavanja tijekom francuske vlasti za vrijeme kolonijalnog perioda. Marokanska vlast osnovala je nekoliko velikih plantaža ovog drveta koje okružuje Mamora šumu. Južno od Esauira nalaze se nepregledne šume argana čiji plod nazivaju "marokansko zlato". Sušnim i unutarnjim dijelovima velike površine pokrivaju patuljaste palme, razne trave i berberska smokva uvezena iz Amerike u 16 st. Malo je prirodne vegetacije u pustinjačkim oblastima istočno od planina.⁸

1.3. Reljef

Iznad uglavnom strme sredozemne obale diže se 300 km dugačko mlado naborano gorje Rif (Er – Rif) od fliša i vapnenca (najviši vrh Tidirhine, 2456 m). Između atlantske obale i Atlasa u unutrašnjosti Maroka nalazi se oko 200 km široko područje prostranih ravnjaka koji se spuštaju od podnožja Atlasa (600 – 800 m.n.v.) prema 20 – 50 km širokoj obalnoj nizini. Nad njima se u smjeru jugozapada – sjeveroistoka diže mlado naborano gorje Atlas, koje čine tri usporedna gorska lanca. Na sjeverozapadu je Srednji Atlas (najviši vrh Jbel Bou Naceur, 3340 m) (sl 5). Prema unutrašnjosti slijedi Visoki Atlas koji je od starih kristalnih stijena, jurskih vapnenaca i mlađih vulkanskih stijena. Od atlantske obale isprva se uzdiže blago, preko prijelaznoga brdskog područja, a onda se naglo izdiže do iznad 2000 m s najvišim vrhom Maroka Jebel Toubkalom (4165 m). Najjužnije se nalazi Anti Atlas (Al-Atlas as-Sagir, 2531 m) koji se dalje prema SI nastavlja u gorju Jebel Sarhro (2712 m). Prema JI i J nastavlja se područje ravnica i dolina koje prelaze u Saharu. Najvažniji dio zemlje je atlantsko priobalje. Obalna nizina široka je 20–80 km, a na nju se nastavlja o. 200 km široko područje i na visini do 700 m koji čine stepenast prijelaz prema Atlasu i raščlanjeni su riječnim dolinama u kojima se javljaju prostrane ravnice.

⁸ Ckrvenčić I., 1990.: Afrika regionalna geografija, školska knjiga, Zagreb, str. 130

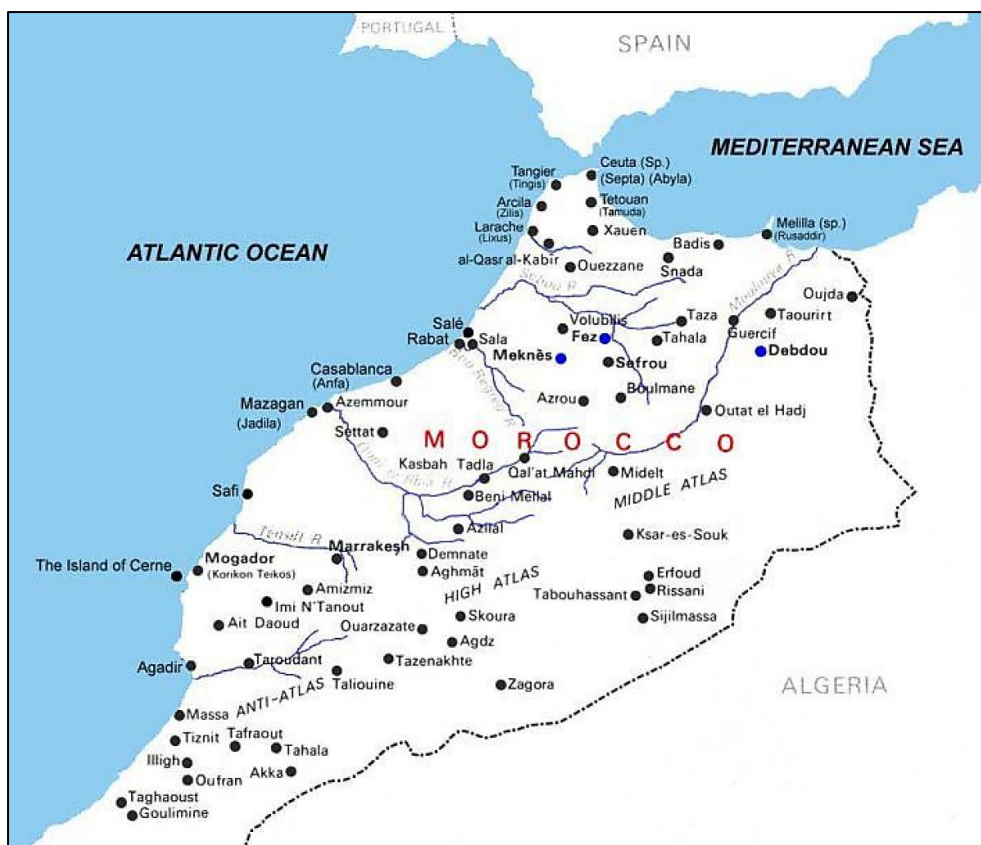

Slika 5. Jbel Bou Naceur

(Izvor: <http://www.alovevelyworld.com>, 2019.)

1.4. Hidrogeografska obilježja

Najveće rijeke izvire u Srednjem Atlasu i važne su za dobivanje električne energije te umjetno natapanje (brojne brane i umjetna jezera u kojima se zadržavaju zimski viškovi padalina). Najveće rijeke (sl. 6) su Moulouya (515 km), Sebou (458 km) i Oum er Riba (556 km), na jugu vadi Oued Drâa. Protoci su najveći u proljeće, kada u gorju kopni snijeg, a ljeti sve manje rijeke presušuju.

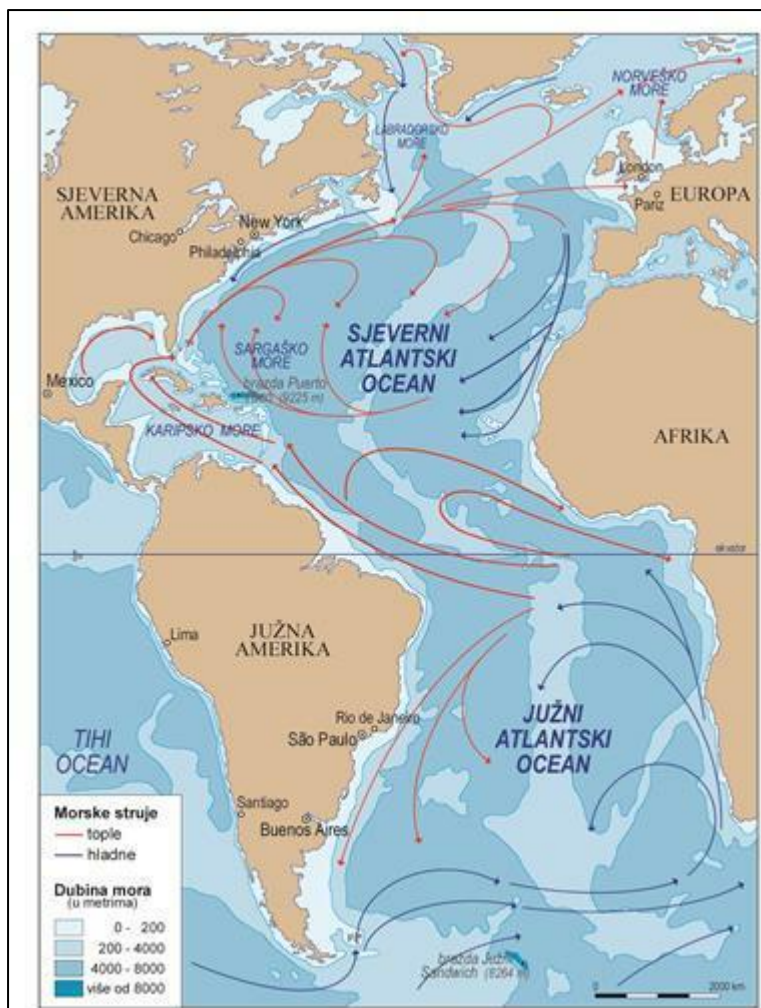

Slika 6. Rijeke u Maroku

(Izvor: <https://hr.maps-morocco.com>, 2019.)

Temperature morske vode, kao i druga svojstva mora, pogoduju razvoju kupališnog turizma u toplom dijelu godine u najvećem dijelu Maroka. Krajnji južni dio Atlantskog primorja, koji se u tropskom pojasu pruža, kupališna sezona se na šest mjeseci produljuje. Maroko ima mnoge pješčane plaže posebno u južnom dijelu, gdje Sahara izbija na obale sjevernog Atlantskog oceana (sl. 7). Ondje se neke od njih pružaju u duljini od 30 km.⁹

⁹ Curić, Z., Glamuzina N., Opačić V. T. (2013): Geografija turizma – Regionalni pregled, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 122

Slika 7. Atlantski ocean

(Izvor: <http://proleksis.lzmk.hr/>, 2019)

2. PRIRODNE ATRAKTIVNOSTI PO REGIJAMA – KOMPARATIVNA ANALIZA

2.1. Atlantsko primorje

Atlantsko primorje razvija turističku ponudu na osnovi kupališnog turizma i u gradskim središtima na osnovi kulturno – povijesnih spomenika. Glavne su destinacije: Mohammedia i gradovi: Casablanca, Tanger, Safi, El Jadida, Essaouira i na krajnjem jugu Agadir i Tarfaya. Najvažnija je turistička regija u Maroku i na nju otpada 60% međunarodnih turističkih dolazaka. Najviše dolazi Europljana,¹⁰ najvećim djelom iz zapadnog djela Europe, godine 2016.te došlo ih je 2,234,749.¹¹ Razvijanjem kupališnog turizma u Agadiru i Tangieru koji oboje pate od nedovoljnih investicija za razvoj postojećih resorta povećao bi se broj dolazaka turista. Svaki novi resort je bliže postojećim povijesnim i turističkim mjestima kao što je u Agadiru to slučaj sa Taghazoutom koji nudi resort za sportski turizam kao i odmorišni.¹² Veliko broj lokalnog stanovništva živi u ovom području.¹³

2.1.1. Reljef Atlantskog primorja

Preko prijelaznoga brdskog područja se naglo izdiže iznad 2000 m s najviši vrhom Maroka Jebel Toubkalom (4165 m). Najjužnije u Atlantskom primorju se nalazi Anti Atlas koji se dalje prema sjeveroistoku nastavlja u gorju Jebel Sarhro. Ta su gorja zapravo su rubni, tektonski uzdignuti dijelovi saharske ploče. Prema jugu i jugoistoku nastavlja se područje ravnica i dolina koje prelaze u Saharu. Obalna nizina široka je od 20 do 80 km, a na nju se nastavlja 200 km široko područje ravnjaka na visini do 700 m koji čine stepenast prijelaz prema Atlasu (tzv. Marokanska Meseta).¹⁴

2.1.2. Klima i vegetacija Atlantskog primorja

U priobalju i dijelovima Mesete najviše prevladava sredozemna klima s vrućim i suhim ljetima i blagim zimama. U unutrašnjosti prevladava stepska klima, dok planine primaju više padalina, a u njihovoj zaklonjenoj strani količina padalina naglo pada na manje i od njih

10 Curić, Z., Glamuzina N., Opačić V. T. (2013): Geografija turizma – Regionalni pregled, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 122

¹¹ UNWTO - <http://www2.unwto.org> (02.07.2019.)

¹² Boniface B., Cooper C., (2009): second edition worldwide destinations casebook, Elsevier, UK, str.210

¹³ Hoobs J.J., (2009): World regional geography 6th edition, Books/Cole, U.S.A., str.217

¹⁴ Proleksis - <http://proleksis.lzmk.hr> (05.09.2019.)

prevladava polupustinjska i pustinjska klima. Cijelom regijom raste i cvjeta voćno drveće poput badema i arganovih stabala.¹⁵

2.1.3. Atlantski ocean

Drugi je po veličini ocean, obuhvaća 23% morske površine. U sjevernom dijelu Atlantskog oceana duž obale Afrike do Gvinejskog zaljeva voda je zelenkaste boje i bogata planktonom i zbog toga mutno zelenkasta voda nalazi se pretežno u sjevernom rubnom području, na britanskoj pličini, u plitkim vodama južno od La Plate i uz afričku obalu južno od Gvinejskog zaljeva. Najveći salinitet, ima više od 37‰ a to je površinski sloj vode subtropskih širina. Raspored saliniteta u Atlantskom oceanu mijenja se tijekom godine zbog nejednolika otapanja polarnog leda. Atlantski ocean sa Sredozemnim morem spajaju gibraltarska vrata.¹⁶

2.1.4. Atraktivnosti i komparativna analiza

Vrtovi Bouknadel nalaze se izvan Rabata. Na 11 hektara ima više od 600 biljnih vrsta s pet kontinenata, uz 80 životinjskih vrsta. Komparativno gledajući usko je povezana sa regijom Sredozemno primorje koji također ima nekolicinu vrtova s mnogo biljnih i životinjskih vrsta. U prirodnom rezervatu Sidi Boughaba (sl. 8) nalaze se ptice selice. Dayet Roumi je mirno prirodno jezero, Glavni grad Maroka nudi mogućnosti sportova na vodi. Cjelokupna obala razvijena je plažama koje nalaze sve do Casablance, s raznim znamenitostima.

Slika 8. Prirodni rezervat Sidi Boughaba

(Izvor: <http://mehdia.ma>, 2019.)

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Atlantski ocean: www.enciklopedija.hr (06.srpanj.2019.)

U primorskom gradu Agadiru ima mnogo prirodnih bogatih resursa. Sam grad izgrađen je na jednom od prirodnih bogatstava: uvali Agadir, koja je od 2002. godine službeno priznata kao jedna od najljepših uvala na svijetu. U središtu šume Rmilata, nalazi se park Perdicaris (sl. 9), koji ima 165 hektara šume. Park ima sklad s prirodom kombinirajući mješovitu vegetaciju pod utjecajem Sredozemnog mora i Atlantskog oceana.

Slika 9. Park Perdicaris

(Izvor: <https://visittanger.com/>, 2019.)

Dolina Souss i malo dalje, vrhovi Malog Atlasa nalaze se u blizini. Postoje mnogi nacionalni parkovi u Maroku raspoređeni po svim regijama, najviše vrsta ptica nalazi se u Nacionalnom parku Souss Massa (sl. 10). Ima raznoliko stanište koje se nalazi od plaža i obrađenih polja do pješčanih dina, stjenovitih litica i gustih šuma Arganije. Zeleni prostor je dom divljači: 250 vrsta ptica, uključujući i čuvenog ćelavog ibisa, uz antilope, divlje svinje i mungose, i zbog toga ovu regiju komparativno gledajući kao i regiju Atlas je atraktivna za lovni turizam.¹⁷ Ronjenje je moguće u vodama Gibraltarskog tjesnaca.

¹⁷ Morocco.com - <https://www.morocco.com/attractions/national-parks/souss-masa-national-park/> (29.06. 2019.)

Slika 10. Nacionalni park Souss Massa

(Izvor: <https://ecolodge-adventures.com/>, 2019.)

Uz obalu Atlantika nalazi se Cap Spartel, mjesto Herkulovih špilja. Ako komparativno gledamo regiju Atlantsko primorje možemo je usporediti sa regijom Sredozemnog primorja koja također ima nacionalnih parkova, kao i šuma i planina. Masivna granitna stijena ima svjetlost i pećine koje se otvaraju prema oceanu i afričkom kontinentu. Na mediteranskoj obali nalazi se mali primorski gradić Ksar es Seghir, na malom brežuljku. Građen od opeke i okružen polukružnim zidanim kulama, a plaže su prekrivene pijeskom.

2.2. Sredozemno primorje

Chefchauen je glavni grad u planinama Rif, poznat kao jedna od glavnih polazišnih točaka.¹⁸ Uzak obalni pojas podno Rifa, najviši vrh Tudirhine (2 451 m). Najviši dijelovi pod šumama jele, niže makija i hrast plutnjak. Prevladava stepska vegetacija, padalina ima oko 300 mm godišnje. Prostor je pod utjecajem Španjolske od 15. stoljeća. Glavno središte Tetouan (glavni

¹⁸ Curić, Z., Glamuzina N., Opačić V. T. (2013): Geografija turizma – Regionalni pregled, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 123

grad bivšeg Španjolskog Maroka). U zaleđu se nalaze bogata nalazišta željezne rude.¹⁹ U Chefchaouenu se razvija ruralni turizam kroz gradnju novih ruta i staza povezanih sa infrastrukturom i smještajima. Ruralni turizam u tom području ima mogućnosti povećati broj zaposlenih u zemlji pogotovo za žene i popraviti životne uvjete siromašnog stanovništva.²⁰

2.2.1. Reljef Sredozemnog primorja

Uz sredozemnu obalu proteže se telsko - firski niz, a u unutrašnjosti pojas viših planina, koje sežu od zaljeva Mala Sirta u Tunisu do atlantske obale u Maroku. Navedena dva planinska niza odvaja zona visokih ravnjaka i kotlina. Pretežno je sastavljeno ili od jako starih stijena (u područjima starijeg nabiranja) ili pak od horizontalnih slojeva mladih sedimenata, koji su ispunili među planinarske prostore nakon njihova nabiranja.²¹ Obala je strma i slabo razvedena.

2.2.2. Klima i vegetacija Sredozemnog primorja

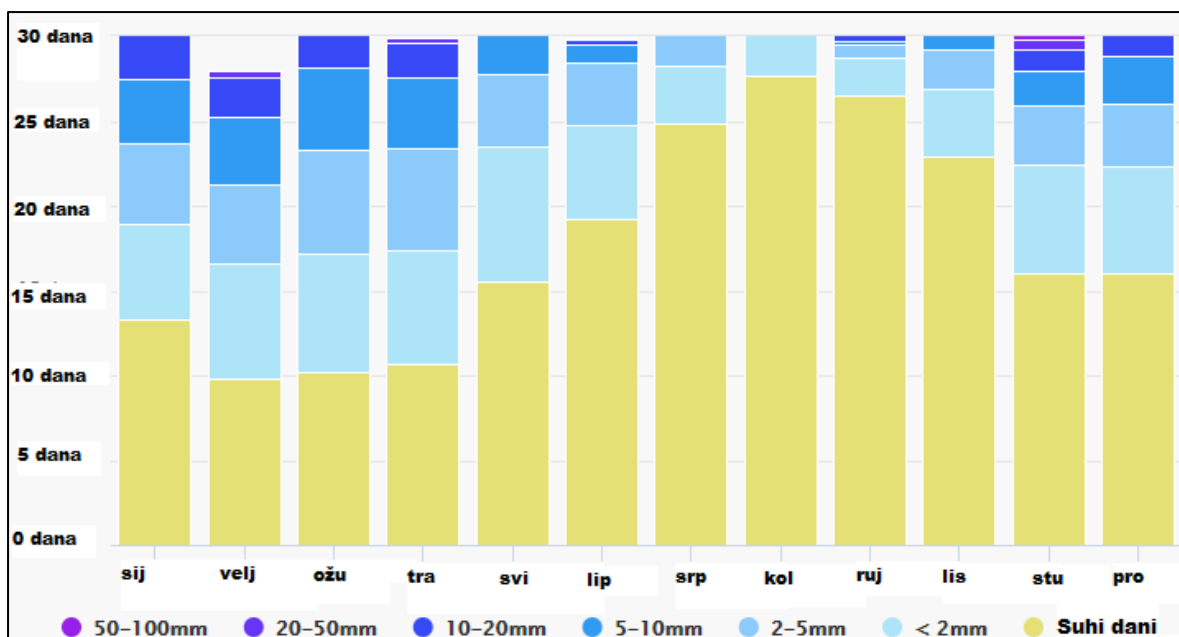
Uz mediteransku obalu, klima je tipično sredozemna i podupire sve tipične sredozemne vegetacije. Ljeta su umjereno vruća, a zime blage. Dalje od obale, u planinskom lancu Rif, klima postaje sve više kontinentalna, s hladnijim zimama i toplim ljetima. Na nadmorskoj visini od 1.000 metara, klima je alpska s toplim ljetima i hladnim zimama. Padaline su znatno više na zapadnoj strani nego na istočnoj strani. Prosječna godišnja količina padalina u Maroku je između 600 i 1500 mm (24 i 59 in), odnosno 300 i 700 mm (12 i 28 in) (sl.11). Snijeg obiluje na višim visinama.²²

¹⁹ Regionalna geografija afrike: <http://www.unizd.hr>, (24.07.2019.)

²⁰ Boniface B., Cooper C., 2009.: second edition worldwide destinations casebook, Elsevier, UK, str. 211

²¹ Ckrvenčić I., 1990.: Afrika regionalna geografija, školska knjiga, Zagreb, str. 131

²² World Atlas: <https://www.worldatlas.com/> (01.03.2019.)

Slika 11. prosječna godišnja količina padalina u Maroku

(izvor: <https://www.meteoblue.com>, 2019.)

Potrebno je naglasiti da je klima zemlje je pod utjecajem okoliša oko njega, odnosno sjeverni dio doživljava mediteransku obalu zbog blizine Sredozemnog mora, zapad doživljava atlantsku klimu, a istok i jug suhe periode. Maroko ima raznoliku i jedinstvenu paletu biljaka, a klima utječe na tip vegetacije koja raste u regiji. Sredozemna primorska klima pogodna je za rast hrasta pluta koji se može naći u velikom broju u sjevernom dijelu zemlje. Obalna vegetacija uključuje egzotičnu zbirku citrusa, bagrema, eukaliptusa.

2.2.3. Alboransko more

Između Maroka i Španjolske nalazi se Alboransko more, a na istoku se proteže do Cabo di Gata (u Španjolskoj, Andaluzija), odnosno do Cap Fegala (u Alžiru); 50 970 km², najveća dubina mu iznosi 1477 m. Prosječna dubina Alboranskoga mora iznosi 445m, najveća dubina iznosi 1500 m. Vodu Atlantika u sredozemno more donose struje Alboranskog mora koje teku na istok, na zapad teku dubinska strujanja i time nose slanu vodu Sredozemnog mora u Atlantik. Alboransko more također je stanište dobrih dupina. Mali otoci nalaze se bliže Marokanske obale ali nadzire ih Španjolska, najveći je Alborán, površine 0,07 km², administrativno pripada

Španjolskoj provinciji Almeriji..²³. Boja vode je zelenkasta a slanost iznosi 36–37‰. Glavne luke su: Ceuta, Melila, Ghazaouet, Almeria, Motril i Málaga.²⁴

2.2.4. Atraktivnosti i komparativna analiza

Sredozemno primorje Maroka uključuje važne morske luke Tangier i Tétouan, kao i brojne plaže komparativno gledajući u Atlantskom primorju koje su načinjene od pijeska što je privlačno turistima za odmorišni turizam. Tangier nudi neobičan spoj španjolske, francuske i sjevernoafričke kulture. Nedaleko se nalazi planinski grad Chefchaouen. Planine Rif nalazi se u blizini za koju postoje izleti kao i za vrh Jebel al-Kalaa. Nacionalni park Talasemtane (sl. 12) je također u blizini i ima za cilj očuvanje posljednjih jelovih šuma te se prostire od 589,5 m kvadratnih . U parku se nalaze i druge biljne vrste endemske španjolske, Maghrebi biološke raznolikosti, kao što su ugroženi atlas cedar i andaluzijska Belladonna Atropa baetica. Talasemtane je dio transkontinentalnog rezervata biosfere Mediterana.²⁵

Slika 12. Nacionalni park Talasemtane

(Izvor: <https://www.tripadvisor.co.nz/>, 2019)

²³ Prirodno geografske značajke Sredozemlja: <http://www.unizd.hr/>, (06.07.2019.)

²⁴ Proleksis : <http://proleksis.lzmk.hr/7701/> (17.07.2019.)

²⁵ Marocco.com - <https://www.marocco.com/attractions/national-parks/> (30. 06. 2019.)

Al Hoceima (sl. 13) je grad koji je poznat po svojoj uvali i plažama, komparativno gledajući kao i brojne uvale koje se nalaze u gradovima regije Atlantskog primorja. U obje regije su mjesta koja su pogodna turistima za ronjenje. Planine se nalaze preko mora i gradskog zaleđa, koje su pogodne za planinarenje planine više okreću skijališnim aktivnostima. Karakteriziraju je pješčane i šljunčane plaže poput Cala Iris, Bades, Torres, Quemado i Tala Yussef te planinska stjenovita područja. Na obali se nalazi otok Bades.

Slika 13. Al Hoceima

(Izvor: <https://www.lonelyplanet.com/>, 2019.)

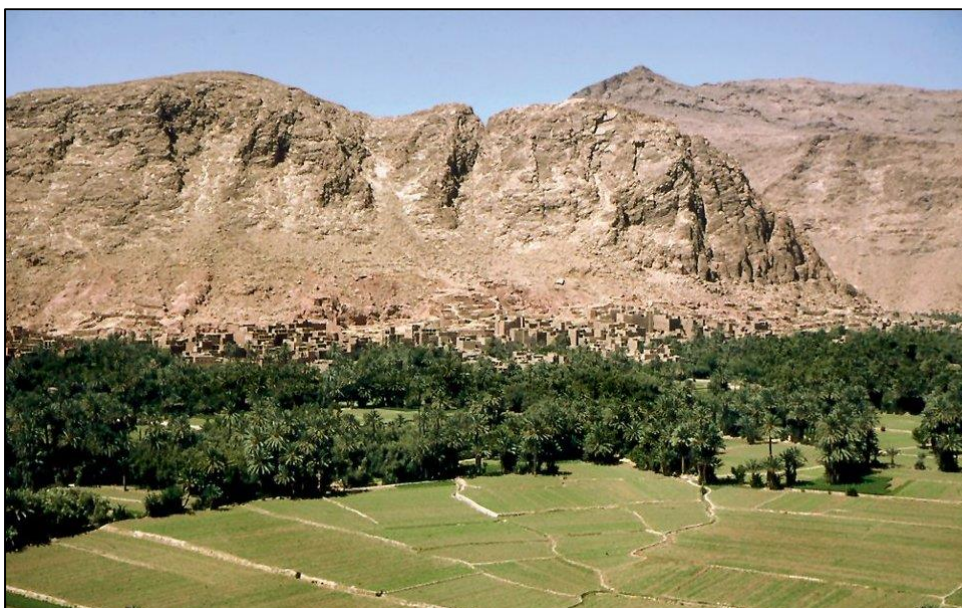
Nacionalni park Al Hoceima, koji je omeđen vodama Sredozemlja i izrezan s visokih litica, koji je oblikovao masiv Bokkoyas.²⁶ Obuhvaća površinu od 480 km², koja uključuje kopneni dio (284 km²), koji se nalazi na planinskom lancu Ibaqouyen Rif, a dio na moru (196 km²). Park karakteriziraju visoke vapnenačke stijene i divlja stjenovita obala koja je tijekom godina

²⁶ Lonely Planet: www.lonelyplanet.com/ (01.03.2019.)

doživjela malo iskorištavanja, a između litica i stijena nalaze se grmlja i trave koje pružaju raznovrsna staništa za divlje životinje. U nacionalnom parku zabilježeno je sto deset vrsta biljaka te čuva posljednje ostatke izvorne biološke raznolikosti Mediterana.²⁷

2.3. Atlas

Atlas (sl. 14) se nalazi u unutrašnjem djelu Maroka. On je planinski sustav koji svoje turiste privlači krajolicima, od kojih vrijedi izdvojiti kanjon Todra i dolinu rijeke Dades. Također ima skijališta sa neravnim stazama a najduža staza ima 3 kilometra. Obala Atlasa jezera koja turisti posjećuju za odmorišni turizam. Također je pogodan za sportski turizam jer obala jezera nudi razne aktivnosti sportova na vodi i izvan nje. U atlasu se nalaze pustinjski krajolici kao i razne špilje također ima i mnogih nacionalnih parkova. Područje je bogato stjenovitim umjetničkim mjestima. Hrapavi sustav Atlas je dio Alpskog sustava koji se proteže kroz južnu Europu i pruža veliku biološku raznolikost sjeverozapadnom kutku Afrike.²⁸

Slika 14. Gorje Atlas

(Izvor: <http://www.enciklopedija.hr>, 2019.)

2.3.1. Reljef Atlasa

Atlas je nabrano gorje, koje se formiralo tijekom tri geološke ere Zemljine geološke prošlosti. Za vrijeme prve tektonske deformacije, izdigao se samo masiv Anti Atlas u paleozoiku zbog

²⁷ Casa Paca: <https://www.casapacamarruecos.com/eng/portfolio-view/al-hoceimas-national-park/> (01.07.2019.)

²⁸ Hall C.M., Lew A., Timothy D., 2008.: World Geography of Travel and Tourism a regional approach, Elsevier, UK, str.153

sudara tektonskih ploča Sjeverne Amerike, Europe i Afrike, koje su prije bile povezane. Zbog sudaranja ploča Europe i Afrike, Atlas je još uvijek tektonski vrlo aktivan, na što ukazuju i česti potresi, od kojih je najkatastrofalniji bio onaj u marokanskom Agadiru 1960. kad je poginulo 15 000 ljudi. Unutrašnji planinski niz najviši je u svom zapadnom dijelu, odnosno u Visokom Atlasu (vrh Toubkal 4165 m), koji zaprema centralni dio Maroka. U sastavu prevladavaju stare nepropusne stijene, pretežno graniti. Visoki Atlas važna je hidrografska i klimatska granica između atlantske i saharske fasade Maroka.

2.3.2. Klima, vegetacija i fauna Atlasa

Vrijeme u planinama Atlas je nepredvidljivo i ovisi o visini. U regiji Visokog Atlasa, ljeta su hladna, ali sunčana s temperaturama u prosjeku oko 25°C tijekom dana. Kao i Fez, ostatak Srednjeg atlasa karakteriziraju obilne kiše u zimskim mjesecima i topla, sunčana ljeta.

U zimi, temperature često padaju ispod smrzavanja, ponekad padnu i do -20 °C. Snijeg čini zimski period pogodnim za skijanje.²⁹ Mogu se uočiti biljke i divlje životinje, uključujući šakale, lasice, lisice u nekim klisurama. Također ima raskošno drveće, kao što su thuya, i bodljikava kruška.

2.3.3. Atraktivnosti i komparativna analiza

Qukaïmeden je najviše afričko skijalište. Staze su veoma neravne, a naj duža staza ima 3 kilometra, komparativno uspoređujući sa regijom Sredozemno primorje tamo planine se koriste više u svrhu planinarenja jer vremenski uvjeti ne pogoduju za skijališni turizam. U blizini Ketama nalazi se planina Tidirhine koja ima skijanje u zimskim mjesecima, a u ostalim mjesecima nudi lov na divlje životinje što je privlačno lovcima, kao i u regiji Atlantsko primorje gdje je lov izražen cijele godine, dok Sredozemno primorje ne nudi nikakve oblike lova.³⁰

Obala jezera LallaTakerkoust je izvrsna za sve vrste sportova na vodi, uključujući jet ski, kanu i kajak zbog mirnoće vode u jezeru i vremenskih uvjeta. Obližnji Ouzoud Falls (sl. 15) na kojem se voda nalazi po stijenama. Spoj prirode i kulture je planinsko odmaralište Oukaïmeden.

²⁹ Tripsavvy: <https://www.tripsavvy.com/morocco-weather-and-average-temperatures-4071424> (01.07.2019.)

³⁰ O Maroku: <http://www.completemorocco.com/> (20.01.2019.)

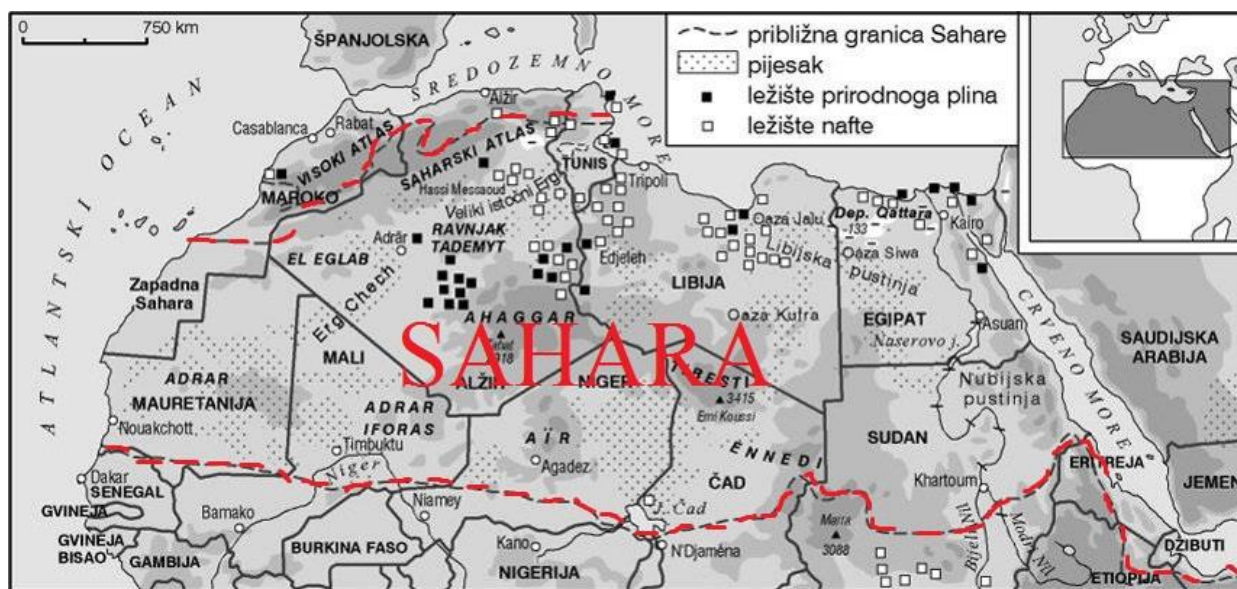
Slika 15. Ouzoud Falls

(Izvor: <https://www.intrepidtravel.com/>, 2019.)

Nacionalni park Toubkal odvija se između dolina N'Fiss i Ourika. Nalazi se u središtu planine Atlas, usred 94.000 hektara zaštićenog zemljišta. Jbel Toubkal je najviši vrh parka. Ima palmine lugove, jezera, mineralnu pustinju u Agdzu ili dolini Dades. Špilje u Akhiam-Imssakh-Rabbu ili dolini Oussikis i nacionalni park Iriqui, komparativno gledajući špilje se također nalaze i u Atlantskom primorju koje su pogodne za turizam. Prepoznat kao nacionalni park 1994. godine, područje se uglavnom sastoji od tipičnog marokanskog pustinskog krajolika, sa šumovitim stepama i savanom s bagremom. Fez i Meknes nalaze se na ravnici Saiss, koja se otvara do Srednjeg Atlasa. Cedre pokrivaju padine i vode od vrhova prema dolinama do jezera i izvorišta. Vrela Oulmes i Vittel se također nalaze tamo. S planinama Srednjeg Atlasa u pozadini, Fez i Meknes imaju otvorene vrtove, komparativno gledajući vrtovi se također nalaze i u Atlantskom primorju na 11 hektara i imaju više od 600 biljnih vrsta sa pet kontinenata koji su pogodni za turizam.

2.4. Sahara

Najveća vruća pustinja na Zemlji je Sahara (sl. 16.), također je i treća najveća s površinom preko 9.100.000 km² koja se nalazi u Sjevernoj Africi. Ona se nalazi između Saharskog Atlasa i Sredozemnog mora na sjeveru, Crvenog mora na istoku, sudanskih stepa na jugu i Atlantskog oceana na sjeveru.

Slika 16. Sahara

(Izvor: <http://www.enciklopedija.hr>, 2019.)

Od sjevera prema jugu široka je 2000 km, a od istoka prema zapadu 5000 km.³¹ Onakva kakva je danas, Sahara, postoji preko 3,5 tisuća godina.

2.4.1. Reljef Sahare

Izmjenjuju se zavale i gorska bila u reljefu. Sredinom Sahare pružaju se planinski masivi Ennedi, Tibesti (najviši vrh Sahare Emi Koussi 3415 m) i gorje Ahaggar (3005 m), na koje se prema sjeveru priključuje ravnjak Tademaït (835 m). Južnom dijelu pripada veliki dio zavale Čad. Vrlo staro gorje, je građeno od ahejskih slojeva, koje pokriva vulkansko kamenje. Gorje okružuju stepeničasti ravnjaci, građeni od pješčenjaka, od kojega se sastoji i najveći dio Sahare. Planinsko gorje Hoggar (novija verzija Ahagar) pokriva veliko područje, s populacijom koja ne prelazi deset tisuća stanovnika. Kod gradića Atakor u središtu gorja, uzdižu se njegovi

³¹ John Gunther-Nepoznata Afrika, Zora, Zagreb 1966., str. 96.

najviši vrhovi: Tahat (2918 m).najljepši vrh Hoggar-a, Ilamane, legendarni vrh (2760) i Assekrem., Kristalne formacije, gorje, podiglo se naglo uslijed čestih vulkanskih aktivnosti u vrijeme tercijara i kvartara. Lava je stvorila visoke stupove koji se mogu vidjeti penjući se na Assekrem uz Ilamane. Vadi Tamanrasset, čije se rijetke vode gube u pijesku Tanezrouft-a. Vadi Tin Tarabine, koji teče prema In Azaou. Istočno od gorja nalazi se Tedefest, čija granitna litica seže preko 2000 m. Serija litica i ledenjaka brani, pristupe Hoggaru: sjeverozapadno visoravan Mouydir, preko koje prelazi cesta In Salah - Tamanrasset; sjevernoistočno Tassili n' Ajjer; jugoistočno je pijesak Tenerea, In Azaouae i Tin Tarabinea; jugozapadno Tassili Oua n' Ahaggar i Adrar Iforas-a; zapadno je regija Tanezroufta te sjevernozapadno gorja Acedarda i Ahneta. Udaljen nekoliko stotina kilometara od Atakora, Hoggar je jedan od najznačajnijih gorja Sahare.³²

2.4.2. Klima i vegetacija Sahare

Klima u Sahari suha je i vruća. Padaline su vrlo rijetke. Najveće je suho područje na Zemlji. Posljednjih desetljeća bilježi se širenje Sahare. Preko godine puše pasat koji po rubovima donosi male količine padalina. Padavine su neravnomjerne i rijetko dostignu 200 mm godišnje, pa se zemljoradnja zadržava u području oaza. Tokom ljetnih mjeseci puše široko, topli vjetar pun pustinjskog pijeska iz Sahare. Ljeti pustinja Sahara gori, a dnevne temperature u prosjeku iznose oko 45°C. Noću temperature padaju dramatično - a zimi se mogu smrzavati. Najbolje vrijeme za posjet je tijekom proljetnih i jesenskih mjeseci, kada vrijeme nije ni previše toplo niti previše hladno.³³

³²Ibid.

³³Tripsavvy: <https://www.tripsavvy.com/morocco-weather-and-average-temperatures-4071424> (01.07.2019.)

3. TURISTIČKI SMJEŠTAJNI KAPACITETI, DOLASCI I NOĆENJA

U odnosu na prirodne i kulturne atraktivnosti Maroka analiziranih u prethodnom poglavlju, važna je i ponuda smještajnih kapaciteta. Osim analize smještajnih kapaciteta, također će se provest i analiza dolazaka i noćenja turista u Maroku, prvenstveno zbog jasnije predodžbe o posjećenosti regije te same turističke ponude. Uslužne djelatnosti zapošljavaju više od 30% stanovništva Maroka. Približno 2 milijuna turista svake godine posjeti Maroko. Mnoge djelatnosti zapošljavaju radnike poput hotela, restorana i resortova.³⁴

3.1. Vrste kapaciteta

U današnje vrijeme, Maroko je omiljeno odredište za mnoge turiste, i to iz razloga jer se može vidjeti kulturna baština starih gradova bogatih poviješću, tradicionalnim industrijama i narodnom kulturom. U Maroku se turisti mogu baviti i planinskim turizmom, a također ima i 3.500 kilometara plaža, od kojih je trećina na Mediteranu, a ostatak na Atlantiku. Maroko nudi brojne mogućnosti, od tradicionalne rezidencije u kojoj se može doživjeti marokanska baština, do hotela visoke klase, a cijene variraju ovisno o platnoj moći turista. Što se tiče same vrste kapaciteta, u Maroku se mogu pronaći:³⁵

- ruralni hoteli,
- boutique hoteli,
- ekološki domovi,
- hoteli,
- luksuzni hoteli,
- kasbahs,
- luksuzne vile,
- gostinjske kuće, i
- riads.

³⁴ The World Book Encyclopedia, World Book inc., 2009., U.S.A., str. 814

³⁵ Friendly Morocco: <https://www.friendlymorocco.com/> (07.03.2019.)

Ruralni hoteli u Maroku (sl. 17) pružaju ljepotu prirode i osjećaj udobnosti i mira. U većini slučajeva, ruralni hoteli imaju standardne šatore s udobnim krevetima, odnosno madracima, jastucima, plahtama i pokrivačima, a večera se poslužuje oko vatre. U odnosu na večeru, doručak se poslužuje u kampu prije nego što se sljedećeg jutra krene natrag prema centralnoj zgradi.

Slika 17. Primjer ruralnog hotela u Maroku

(Izvor: <https://www.friendlymorocco.com/>, 2019.)

Za razliku od ruralnih hotela, boutique hoteli imaju tradicionalnu marokansku arhitekturu, odnosno tradicionalni stil i materijale (Tadelakt, mozaik, fontane), a često su vidljive i pretvorbe starih kuća. Boutique hoteli se ne mogu klasificirati kao riads, tj. kao hoteli koji su izvan grada i imaju manje formalni izgled.

Boutique hoteli (sl. 18) su još uvijek manji i privlačniji od velikih hotela, a smještaj je u zgradama u stilu bungalova, i to raspršenih po vrtovima, koji su lagano osvijetljeni svjetiljkama kako bi pokazali put noću. Naime, sve sobe i apartmani imaju tradicionalni stil:

- Tadelakt zidove (polirane žbuke),

- drvene stropove,
- šarene prostirke, jastuke i tkanine, i
- drveni ili željezni namještaj i značajke.

Slika 18. Primjer boutique hotela u Maroku

(Izvor: <https://www.friendlymorocco.com/>, 2019.)

Ekološki domovi (sl. 19) građeni su od održivih i prirodnih materijala, i to minimizirajući utjecaj na okoliš. Smještaj je organiziran u uređenim sobama, i to na tradicionalan način te s velikom pažnjom. U većini slučajeva, sobe su dvokrevetne, pojedinačne ili obiteljski apartmani, a nude sljedeće:

- sobe i apartmane s vlastitom kupaonicom,
- klimatizaciju i grijanje,
- ugostiteljske objekte,
- bazen,

- pokrivenost signalnom je ograničena,
- bez Wi – Fi (pružanje ugodaja potpunog mira),
- terase,
- pješačke staze, i sl.

Slika 19. Primjer sobe u ekološkom domu u Maroku

(Izvor: <https://www.friendlymorocco.com/>, 2019.)

Također, smještaj se pruža i u hotelima s klimatiziranim sobama i apartmanima, gdje su dobro uređeni te ih većina ima balkon s pogledom na bazen i vrtove. Nude usluge sobe s vlastitom kupaonicom, klima – uređajem, TV – om sa satelitskim programima, sefom za mini bar i telefonom. Također, nude se i usluge restorana, bazena, vrtova, terasa, barova, masaža, butika, privatnih plaža, poklon trgovina, praonica, posluge u sobu i sl.

Slika 20. Primjer hotela u Maroku

(Izvor: <https://www.friendlymorocco.com/>, 2019.)

Luksuzni hoteli u Maroku (sl. 21) veći su od boutique hotela, a izbor deluxe hotela s 4 i 5 zvjezdica kombinira predivnu autentičnost s luksuznim uživanjem u modernim sadržajima i vrhunskoj usluzi. Smještaj u sobama i apartmanima pažljivo je i individualno uređen te ispunjen:

- delikatno oslikanim namještajem,
- predmetima, i
- lijepim tkaninama.

Privatne mramorne kupaonice su veličanstvene. Luksuzni hoteli nude sobe i apartmane s vlastitom kupaonicom, pristup Internetu, restorane, vrtove, unutarnje bazene, privatne plaže, longue barove, knjižnice, sobe za fitness i sl.

Slika 21. Primjer luksuznog hotela u Maroku

(Izvor: <https://www.friendlymorocco.com/>, 2019.)

Nadalje, kasbash (sl. 22) se može definirati kao obrana ili medina koja je korištena kao sigurna lokacija za povlačenje kada je najveći grad bio ispod opsade.

Smještaj u sobama i apartmanima uređen je pojedinačno, a većina ima vlastitu terasu ili balkon. Svi imaju spektakularan pogled na dolinu i na planinske vrhove. Također, može se reći da kasbashi imaju:

- superior sobe,
- en – suite kupaonice s tušem,
- terase,
- deluxe sobe, i
- suiteove s terasom.

Slika 22. Primjer kasbasha u Maroku

(Izvor: <https://www.friendlymorocco.com/>, 2019.)

Također, za Maroko su specifične i luksuzne vile, odnosno luksuzne samostojeće ladanjske kuće s velikim vrtovima i velikim bazenom, izvrsnim sadržajima i uslugama. Naime, smještaj je raskošno uređen, i to u:

- bogatim bojama,
- tkaninama,
- namještaju, i
- kolekcionarskim stvarima.

Gostinjske kuće podrazumijevaju jednostavna mjesta koja se razlikuju od prethodno navedenih vrsta kapaciteta.

Najveći broj noćenja prema podacima od siječnja listopada 2010., 2017. i 2018. godine imaju hoteli s 4* s brojem noćenja koji premašuje 5 milijuna, dok su prema podacima u periodu od siječnja do listopada 2017. i 2018. godine najmanji broj noćenja imale rezidencije, a 2010. godine su to bili hoteli sa 1*. (tab. 1.)

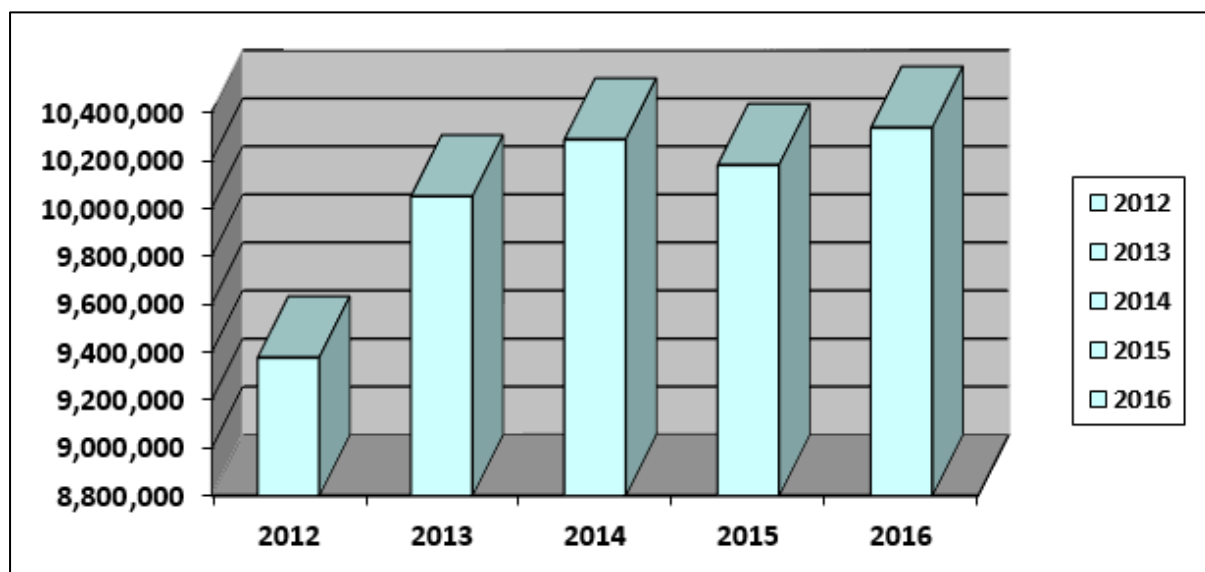
Tablica 1: Broj noćenja prema kategorijama smještajnih jedinica prema godinama

Broj noćenja prema kategorijama smještajnih jedinica prema godinama			
Kategorija	siječanj-listopad 2010.	siječanj - listopad 2017.	siječanj - listopad 2018.
Hoteli 1*	420 484	504 007	497 344
Hoteli 2*	710 836	729 957	721 776
Hoteli 3*	2 181 394	2 211 352	2 796 470
Hoteli 4*	5 242 156	5 395 018	5 429 036
Hoteli 5*	3 050 639	4 695 397	5 328 826
Aparthoteli	680 546	1 248 053	1 476 145
Hotelski klubovi	2 689 390	3 100 731	3 171 712
Gostinjske kuće	517 188	538 626	577 120
Rezidencije	-	76 958	79 278
Ukupno	15 582 544	18 760 742	20 385 376

(Izvor: <https://www.tourisme.gov.ma>, 2019.)

3.2. Turistički dolasci

Prema dostupnim informacijama, zadnji dolazak posjetitelja u Maroko zabilježen je u 2016. godini (10,331,731 turista), i to u usporedbi s dolascima turista u nekoliko prethodnih godina. Podaci o dolasku posjetitelja Maroka ažuriraju se na godišnjoj bazi, a dostupni su od 2012. godine do 2016. godine. Podaci su dosegli najvišu razinu od 10,331,731 osoba u 2016. godini, i najnižu razinu 9,375,156 posjetitelja u 2012. godini.

Slika 23. Dolazak ne rezidenata u periodu od 2012. – 2016. godine

(Izvor: <http://www2.unwto.org>, 2019.)

U promatranom periodu od 2012. do 2016. godine, vidljivo je da je najviše dolazaka turista bilo 2016. godine, dok je najmanje dolazaka zabilježeno 2012. godine. U periodu od 2014. do 2016. godine bilo je relativno slična brojka dolaska ne rezidenata. Prema podacima za susjedne zemlje poput Tunisa koji prednjači s brojem iz 2016. godine 5,724,021 dolazaka a najveći broj bilježi 2013. od 7,351,747 dolazaka, nakon njega Alžir koji je 2016. godine imao 2,039,444 dolazaka a najveći broj je bilježio 2013. godine s brojkom od 2,732,731, nakon njega nalazi se Libija s iznimno malim brojem dolazaka u 2016. godini koja je i bila rekordna sa 1,688,375 dolazaka.³⁶

³⁶ UNWTO - <http://www2.unwto.org>, (23.05.2019.)

4. PRIRODNA OSNOVA I POSEBNI OBLICI TURIZMA

U planiranju i razvoju turizma destinacija od strategije masovnosti okreće se diversifikaciji ponude, riječ je o specifičnim oblicima turizma odnosno o turističkim kretanjima uvjetovanim određenim motivom koji turiste pokreće na putovanje u destinaciju gdje je turistička ponuda prilagođena (proizvodima, cijenom i sadržajima) ostvarenju željenoga doživljaja (specifičan interes turista). Razlikujemo specifične oblike turizma zasnovane na prirodnim resursima (zdravstveni turizam, sportski turizam, nautički turizam, ekoturizam, seoski turizam, lovni i ribolovni turizam, naturizam, robinzonski turizam i dr.) i specifične oblike turizma zasnovane na društvenim resursima (kongresni turizam, kulturni turizam, gastronomski i enofilski turizam, turizam događanja, vjerski turizam, turizam na umjetno stvorenim atrakcijama, casino-turizam i dr.). Svakodnevno se susrećemo i s pojmovima (oblicima turizma) kojima se zadovoljavaju vrlo uske potrebe turista (tržišne niše) ili koji mogu biti dijelovi većeg broja drugih oblika turizma, npr. šoping-turizam, krstarenja, povijesni turizam, seks-turizam, dark-turizam (mračni turizam) i dr. Relativno visoki broj turista u Maroku potpomognut je njegovim dobrim položajem, turističkim atrakcijama i relativno niskom cijenom. Turizam ima važnu ulogu u gospodarstvu Maroka, gdje predstavlja i glavnu jezgru sektora.³⁷

4.1. Eko turizam

Eko turizam u Maroku je oblik turizma koji uključuje posjećivanje prirodnih područja poput pustinja (sl. 24), planinarenje, posjet rezervatu i Nacionalnom parku Toubkal. Stoga, eko turizam u Maroku minimizira utjecaj putovanja, pruža izravne financijske koristi za očuvanje kupnjom lokalnih proizvoda. Također, eko turizam poštuje i lokalnu marokansku kulturu.³⁸

³⁷ Hrvatska Enciklopedija, www.enciklopedija.hr, (21.05.2019.)

³⁸ HeyMorocco: <http://heymorocco.com/> (07.03.2019.)

Slika 24. Posjet prirodnih područja

(Izvor: <http://heymorocco.com/>, 2019.)

4.3. Sportski turizam

Maroko je i zemlja za rekreativne sportaše. Vrhunsko je odredište za sportove na vodi, golf i planinarenje, ali raznovrsnost sadržaja na otvorenom i moderna infrastruktura nude bezbroj drugih načina za aktivan odmor.³⁹ Za Maroko su specifični sljedeći sportovi:

- vodeni sportovi,
- golf,
- skijališta,
- pješaćenje,
- planinarenje,
- penjanje,
- auto – moto sportovi,

³⁹Visit Morocco: <https://www.visitmorocco.com/> (07.03.2019.)

- biciklizam, i
- zračni sportovi.

Maroko ima preko 3500 km obale na Mediteranu i Atlantskom moru, a atlantska obala se preporučuje za sportove na vjetru (Kite surfing ili Wind surfing). U odnosu na vodene sportove, mnoga golf igrališta nastala su u različitim gradovima kao što su Rabat, Agadir i Marakeš, dok je također u Maroko dostupno i skijanje, i to od prosinca do ožujka, a glavna skijaška stanica se nalazi u Oukaïmdenu, otprilike 80 km udaljeno od Marakeša.

Nadalje, što se tiče pješaćenja i planinarenja, može se reći da predstavljaju jako dobru ideju za uživanje u marokanskom krajoliku. Ljudi obično idu na planinarenje po visokim planinama Atlas, odnosno po planinama koje se mogu vidjeti iz Marakeša. Ako su turisti zainteresirani za penjanje, mogu ići u kanjone Todgha, odnosno u kanjon u istočnom dijelu Visokog Atlasa, pokraj grada zvanog Tinghir (sl. 25). Dakle, to je vrlo popularno mjesto među penjačima koje ima zadivljujući pogled s kanjona.⁴⁰

Slika 25. Tinghir – penjanje

(Izvor: <https://www.visitmorocco.com/>, 2019.)

⁴⁰ Ibid.

Sahara predstavlja pravi izazov čak i za najiskusnije pilote, i to iz razloga jer se rally vožnje organiziraju svake godine. Ako turisti žele iskusiti vožnju na cesti, imaju mogućnosti iznajmiti vozilo na nekoliko dana ili čak unajmiti Quad. Biciklizam se smatra jednim od najboljih načina za istraživanje Maroka, što je nevjerojatno iskustvo za vožnju kroz Atlas planine uživajući u spektakularnom pogledu i susretu s mještanima. Na kraju, zračni sportovi, odnosno padobranstvo i let balonom su relativno nove aktivnosti u Maroku, ali mnoge lokalne tvrtke nude ove usluge, te se većina njih nalazi u Marakešu. Paragliding je najjeftiniji način za tzv. letenje, a potrebno je samo pustiti da vjetar vodi kroz prekrasne krajolike.

5. ZAKLJUČAK

Istražujući prirodnu atrakcijsku osnovu Maroka uočava se kako ona dobro utječe na razvoj turizma. Povoljan geografski položaj, raznoliki reljef, klima te vegetacija glavni su čimbenici razvoja turizma. Turiste također privlači zaštićena prirodna područja, a Marokanski stanovnici drže do zaštite toga. O tome svjedoče nacionalni parkovi, ali i zaštićena prirodna područja od lokalnog interesa, bogata prirodnim ljepotama i nezaboravnim mjestima koja su fascinantna i zanimljiva za istraživanje.

Marokanska vlada snažno ulaže u razvoj turizma. Vlada sponzorira marketinške kampanje za privlačenje turista te reklamira Maroko kao jeftin i egzotičan, ali i kao sigurno, mjesto za europske turiste. Maroko je blizu Europe i privlači posjetitelje svojim plažama.

Tražitelji avanture mogu istražiti Nacionalni park Souss Massa i Mediteranski interkontinentalni rezervat biosfere uspostavljen kroz UNESCO te mnoge druge prirodne atrakcije. Za one koji žele uroniti u marokanske kulture i povijesti postoje mnogobrojne džamije, palače, povijesna mjesta te nevjerojatne arheološke ruševine. Širom Maroka postoji veliki izbor muzeja poput Muzeja starina i Etnografskog muzeja u Tetouanu.

Također, jednako nezaboravan je i marokanski krajolik, uokviren s nekoliko impresivnih destinacija kao što su pustinja Sahara i zapanjujući planinski lanci poput visokog Atlasa, planina Chefchaouen i planina Oregano, koji nude aktivnosti na otvorenom kao što su skijanje na snijegu, planinarenje, penjanje i pustolovna putovanja .

Istražujući turističke smještajne kapacitete dolaske i noćenja možemo reći kako Maroko stalno ima prilike biti zemljom posjeta. Iako turizam se najviše usredotočuje na kulturu Maroka, poput njezinih drevnih gradova. Moderna turistička privreda koristi se na drevnim rimskim i islamskim mjestima Maroka, te na njegovoj krajobraznoj i kulturnoj povijesti. Skoro 60% turista Maroko posjećuju zbog njegove kulture i baštine. Agadir je glavno primorsko odmaralište i ima trećinu svih marokanskih noćenja, dok je Casablanca glavna luka za krstarenje i ima najbolje razvijeno tržište za turiste u Maroku.

Može se reći da je Maroko zemlja koja se može pohvaliti i ljetnim, ali i zimskim turizmom. Turisti također najviše dolaze i zbog određenih dijelova prirodne osnove. Temperature morske vode, kao i druga svojstva mora, pogoduju razvoju kupališnog turizma u toplom dijelu godine

u najvećem dijelu Maroka. Upravo razvitku ovih tipova turizma pridonosi sama prirodna osnova regije. Prednosti su te što se zapošljava lokano stanovništvo.

Nadalje, tu su i skijališta koja su se počela razvijati upravo zbog turizma gdje možemo spomenuti planinu Tidirhine koja ima u ponudi snijeg i skijanje u zimskim mjesecima, te avanturistički turizam na Atlasu i planinama Rif. Ove lokacije imaju izvrsne mogućnosti za pješaćenje i planinarenje od kraja ožujka do sredine studenog.

Prednost turistima je dobra prometna povezanost i željezničkim mrežama i u samoj državi i također i međunarodno povezano zbog razvijenih međunarodnih zračnih luka u većim gradovima: Casablanci, Rabatu, Agadiru, Marrakechu i Tangeru. Pored glavnih pomorskih luka Casablanca, Tanger, Safi znatnu važnost ima i riječna luka: Kenitra. Maroko je privlačan turistima zbog pristupačnih cijena. Također je prednost što su niskotarifne aviokompanije dobro povezane sa Marokom. Novčana je jedinica u Maroku dirhan.

Analizirajući sveukupno stanje turizma u Maroku, vidljivo je kako je ono dobro razvijeno zahvaljujući, prije svega, povoljnom geografskom položaju, a zatim i prirodnoj atrakcijskoj osnovi.

LITERATURA

Knjige:

- Bilen, M., Bučar, K., 2001: *Osnove turističke geografije*, Mikrorad doo, Zagreb
- Boniface B., Cooper C., 2009: *Second edition worldwide destinations casebook*, Elsevier, UK
- Crkvenčić I., 1990.: *Afrika regionalna geografija*, školska knjiga, Zagreb
- Curić, Z., Glamuzina, N., Opačić, V. T., 2013: *Geografija turizma regionalni pregled*, Naknada Lijevak, Zagreb
- Gunther J., 1966. :*Nepoznata Afrika*, Zora, Zagreb
- Hall C.M., Lew A., Timothy D., 2008.: *World Geography of Travel and Tourism a regional approach*, Elsevier, UK
- Hall C.M., Lew A., Timothy D.J., 2011: *World Regional Geography*, Shutterstock, U.S.A.
- Hoobs J.J., 2009: *World regional geography 6th edition*, Books/Cole, U.S.A.
- Klemenčić, M., VII., 2006: *Atlas svijeta*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
- The World Book Encyclopedia*, 2009: World Book inc, U.S.A.

Stručni članci:

- Šegota T., Filipčić A., 2003.: *Köppenova podjela klima i hrvatsko nazivlje*, Geoadria, Zadar

Internetski izvori:

1. Atlantski ocean: www.enciklopedija.hr 06.srpanj.2019.
2. Casa Paca: <https://www.casapacamarruecos.com/> ,01. srpanj 2019.
3. Enciklopedija: <http://www.enciklopedija.hr>,18. siječanj 2019.
4. Friendly Morocco: <https://www.friendlymorocco.com/>, 07. ožujak 2019.
5. HeyMorocco: <http://heymorocco.com/>, 07. ožujak 2019.
6. Lonely Planet: www.lonelyplanet.com/ , 01. ožujak 2019.

7. Marocco.com - <https://www.morocco.com/attractions/national-parks/>, 29. lipanj. 2019.
8. O Maroku: <http://www.completemorocco.com/>, 20. siječanj 2019.
9. Prirodno geografske značajke Sredozemlja: <http://www.unizd.hr/>, 06. srpanj. 2019.
10. Proleksis : <http://proleksis.lzmk.hr/>, 08. rujanj 2019.
11. Tripsavvy: <https://www.tripsavvy.com/>, 01. srpanj 2019.
12. UNWTO - <http://www2.unwto.org>, 24. svibanj 2019.
13. Visit Morocco: <https://www.visitmorocco.com/>, 07. ožujak 2019.
14. World Atlas: <https://www.worldatlas.com/>, 01. ožujak 2019.

POPIS PRILOGA

Popis slika:

Slika 1. Maroko.....	4
Slika 2. Faktori ponude u turizmu.....	5
Slika 3. Raspodjela klimatskih tipova u Africi.....	6
Slika 4. Rif.....	7
Slika 5. Jbel Bou Naceur.....	9
Slika 6. Rijeke u Maroku.....	10
Slika 7. Atlantski ocean.....	11
Slika 8. Prirodni rezervat Sidi Boughaba.....	13
Slika 9. Park Perdicaris	14
Slika 10. Nacionalni park Souss Massa.....	15
Slika 11. prosječna godišnja količina padalina.....	17
Slika 12. Nacionalni park Tallastemate.....	18
Slika 13. Al Hoceima.....	19
Slika 14. Gorje Atlas.....	20
Slika 15. Ouzoud Falls.....	22
Slika 16. Sahara.....	23
Slika 17. Primjer ruralnog hotela u Maroku.....	26
Slika 18. Primjer boutique hotela u Maroku.....	27
Slika 19. Primjer sobe u ekološkom domu u Maroku.....	28
Slika 20. Primjer hotela u Maroku.....	29
Slika 21. Primjer luksuznog hotela u Maroku.....	30
Slika 22. Primjer kasbasha u Maroku.....	31

Slika 23. Dolazak ne rezidenata u periodu od 2012. – 2016. godine.....	33
Slika 24. Posjet prirodnih područja.....	35
Slika 25. Tinghir – penjanje.....	36

Popis tablica:

Tablica 1. Broj noćenja prema kategorijama smještajnih jedinica.....	32

SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU

U radu se istražuje i analizira Maroko po regijama s obzirom na njezine prirodne i kulturne atrakcije. Maroko je zemlja bogata sadržajima turističke ponude. Bogata prošlost Maroka svakako doprinosi turističkoj ponudi. Maroko je zemlja poznata i po gastronomiji. Vrlo joj je važan prometno geografski položaj i strateški smještaj na samom ulazu u Sredozemno more. Zbog toga europske zemlje nastoje održavati dobre političke odnose s tom sjevernoafričkom kraljevnom. Maroko, svoj razvoj temelji na održavanju dobrih političkih i gospodarskih veza s europskim zemljama, ponajprije sa članicama Europske unije baš kao i Tunis. Na rubu Orijenta nalazi se njezin geografski položaj, daleko od žarišta palestinsko – izraelskog sukoba, kao i tradicionalnu političku i društvenu stabilnost te države valja naglasiti. Maroko zahvaljujući tome danas je turistički najrazvijenija sjevernoafrička zemlja. Temperature morske vode, kao i druga svojstva mora, pogoduju razvoju kupališnog turizma u toplom dijelu godine u najvećem dijelu Maroka. U sklopu same turističke ponude provodi se analiza turističkih dolazaka i noćenja kao i ponude broja smještajnih kapaciteta. Neizostavni su i oblici turizma, posebice ljetni turizam, kojem uvelike pridonosi sama prirodna osnova regije te koji se sve više i više razvija.

SAŽETAK NA ENGLESKOM JEZIKU (SUMMARY)

This work explores and analyzes Morocco by region with regard to its natural and cultural attractions. Morocco is a country rich in tourist amenities. The rich history of Morocco certainly contributes to the tourist offer. Morocco is a country famous for its gastronomy. It is very important for its geographic position and strategic accommodation at the very entrance to the Mediterranean Sea. As a result, European countries are trying to maintain good political relations with these North African kingdoms. Morocco, development is based on maintaining good political and economic ties with European countries, primarily with members of the European Union, as well as Tunisia. At the edge of the Orient stands its geographical position, far from the Palestinian-Israeli conflict, as well as the traditional political and social stability of this country. Morocco, thanks to this, is today the most developed country in North Africa. Sea temperatures, as well as other sea conditions, favor the development of bathing tourism in the warm part of the year in most Morocco. As part of the tourist offer, an analysis of arrivals and overnight stays of tourists is carried out and the number of accommodation capacities that is offered. There are also inescapable forms of tourism, especially summer tourism, which is largely contributed by the natural base of the growing region.